

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

Edyta Gapska, Karolina Komarnicka-Boberska, Joanna Studzińska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

4. WYDANIE

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE

Edyta Gapska, Karolina Komarnicka-Boberska, Joanna Studzińska

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

4. WYDANIE

Stan prawny na 1 maja 2025 r.

Recenzent

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawczyni

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktorka prowadząca

Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisały:

Edyta Gapska – rozdz. 1, 5, 7, 9, 10, 13.1–13.5, 14.9, 16, 17

Edyta Gapska, Karolina Komarnicka-Boberska – rozdz. 13.6

Joanna Studzińska – rozdz. 2, 3, 4, 6, 8, 11, 12, 14.1–14.8, 15.1–15.3, 15.5–15.14

Joanna Studzińska, Karolina Komarnicka-Boberska – rozdz. 15.4, 18, 19

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-495-5

4. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
---------------------	----

CZĘŚĆ I

Rozdział 1

Postępowanie nieprocesowe w strukturze postępowania cywilnego	33
1.1. Rys historyczny.....	37
1.1.1. Geneza i rozwój postępowania nieprocesowego.....	37
1.1.2. Kształtowanie się postępowania nieprocesowego w ustawodawstwie polskim.....	43
1.2. Charakterystyka postępowania nieprocesowego.....	64
1.2.1. Pozycja postępowania nieprocesowego w obecnym systemie postępowania cywilnego	64
1.2.2. Funkcje, cele i istota działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym.....	65
1.2.3. Stosunek postępowania nieprocesowego do procesu cywilnego	70
1.2.4. Specyfika postępowania nieprocesowego	76
1.3. Przegląd orzecznictwa.....	81
1.3.1. Specyfika postępowania nieprocesowego	81
1.3.2. Brak dwustronnego zindywidualizowania ochrony prawnej udzielanej w postępowaniu nieprocesowym.....	86

Rozdział 2

Zasady i przesłanki postępowania nieprocesowego	89
2.1. Historyczne kształtowanie się regulacji	93
2.2. Pojęcie zasad obowiązujących w postępowaniu nieprocesowym.....	94
2.3. Zasady postępowania nieprocesowego	96
2.3.1. Zasada prawa do sądu	96
2.3.2. Zasada prawdy	98
2.3.3. Zasada kontradyktoryjności	103
2.3.4. Zasada dyspozycyjności	106

2.3.5. Zasada równości uczestników postępowania	108
2.3.6. Zasada jawności postępowania	109
2.3.7. Zasada bezpośredniości.....	113
2.3.8. Zasada swobodnej oceny dowodów	114
2.3.9. Zasada koncentracji materiału procesowego	116
2.3.10. Zasada ustności i pisemności	120
2.3.11. Zasada formalizmu procesowego.....	121
2.3.12. Zasada proporcjonalności	122
2.4. Nadużycie prawa procesowego	123
2.5. Przesłanki postępowania nieprocesowego.....	126

Rozdział 3

Sąd i inne organy w postępowaniu nieprocesowym.....	133
3.1. Uwagi historyczne	138
3.2. Sądowy wymiar sprawiedliwości i organy orzekające w postępowaniu nieprocesowym	140
3.2.1. Sądowy wymiar sprawiedliwości	140
3.2.2. Dopuszczalność drogi sądowej.....	141
3.2.3. Właściwy skład sądu.....	145
3.2.4. Instytucja wyłączenia sędziego	149
3.2.5. Właściwość sądu w postępowaniu nieprocesowym.....	157
3.2.6. Jurysdykcja krajowa sądu w postępowaniu nieprocesowym.....	171
3.3. Referendarz sądowy.....	177

Rozdział 4

Podmioty postępowania nieprocesowego.....	181
4.1. Uregulowania historyczne.....	188
4.2. Pojęcie uczestnika postępowania nieprocesowego	190
4.3. Zainteresowany w sprawie. Interes prawny	195
4.4. Uprawnienie bądź obowiązek wzięcia udziału w sprawie	208
4.5. Uczestnik z mocy prawa	215
4.6. Status prawny wnioskodawcy	219
4.7. Skutki niewzięcia przez zainteresowanego udziału w sprawie	228
4.8. Atrybuty uczestnika postępowania.....	230
4.8.1. Zdolność sądowa uczestnika postępowania.....	230
4.8.2. Zdolność procesowa uczestnika.....	236
4.8.3. Rozszerzona zdolność procesowa	239
4.8.4. Zdolność postulacyjna.....	242
4.9. Reprezentacja uczestnika postępowania nieprocesowego.....	243
4.9.1. Podstawy reprezentacji	243
4.9.2. Rodzice.....	246
4.9.3. Jedno z rodziców (art. 94 § 1 k.r.o.)	249
4.9.4. Opiekun	249

4.9.5. Kurator	252
4.10. Braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej uczestnika postępowania – ustanowienie przedstawiciela.....	257
4.11. Pełnomocnik uczestnika postępowania	259
4.12. Udział prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji pozarządowych w postępowaniu nieprocesowym.....	267
4.12.1. Udział prokuratora.....	267
4.12.2. Rzecznik Praw Obywatelskich	272
4.12.3. Rzecznik Praw Dziecka	272
4.12.4. Rzecznik Praw Pacjenta.....	273
4.12.5. Organizacje pozarządowe	274
Rozdział 5	
Przedmiot postępowania	281
5.1. Uwagi historyczne	282
5.2. Przedmiot postępowania cywilnego – ogólna charakterystyka pojęcia...	284
5.3. Przedmiot postępowania nieprocesowego.....	289
5.3.1. Specyfika roszczenia procesowego jako przedmiotu postępowania nieprocesowego	289
5.3.2. Sprawy wszczynane na wniosek.....	292
5.3.3. Sprawy wszczynane na wniosek, w których sąd może dokonywać czynności z urzędu	295
5.3.4. Sprawy wszczynane z urzędu	296
5.4. Katalog spraw rozpoznawanych w trybie postępowania nieprocesowego	302
Rozdział 6	
Czynności procesowe w postępowaniu nieprocesowym	317
6.1. Rys historyczny.....	319
6.2. Czynności procesowe w trybie nieprocesowym	320
6.3. Pisma procesowe w postępowaniu nieprocesowym	324
6.4. Doręczenia	339
6.5. Posiedzenia sądowe.....	350
6.6. Terminy	357
Rozdział 7	
Koszty postępowania nieprocesowego	363
7.1. Uwagi historyczne	364
7.2. Odpowiednie stosowanie przepisów o kosztach procesu	364
7.3. Zasady ponoszenia kosztów postępowania nieprocesowego	370
7.4. Przegląd orzecznictwa.....	379
7.4.1. Formulowanie w orzeczeniu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania nieprocesowego	379

7.4.2. Sprzeczność interesów w rozumieniu art. 520 § 2 i 3 k.p.c.	380
7.4.3. Odpowiednie stosowanie przepisów o kosztach procesu.....	384

Rozdział 8

Wszczęcie i przebieg postępowania	387
8.1. Rys historyczny.....	389
8.2. Forma wszczęcia postępowania.....	391
8.2.1. Skutki wszczęcia postępowania.....	391
8.2.2. Wszczęcie postępowania z urzędu	392
8.2.3. Wszczęcie postępowania na wniosek	397
8.2.4. Odrzucenie wniosku	432
8.2.5. Skutki wniesienia wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego.....	434
8.2.6. Cofnięcie wniosku.....	436
8.2.7. Odpowiedź na wniosek.....	438
8.3. Formy obrony w postępowaniu nieprocesowym	439
8.4. Alternatywne metody rozstrzygania sporów (ADR) w postępowaniu nieprocesowym	443
8.5. Organizacja postępowania	451
8.6. Przebieg postępowania. Przeprowadzenie rozprawy	453
8.7. Prawo do wysłuchania	462
8.8. Odmienności postępowania dowodowego	468
8.9. Koncentracja materiału procesowego. Zastosowanie prekluzji procesowej w postępowaniu nieprocesowym.....	489
8.10. Zawieszenie i umorzenie postępowania	494

Rozdział 9

Orzeczenia i zarządzenia	499
9.1. Uwagi historyczne	503
9.2. Istota orzekania w postępowaniu nieprocesowym.....	506
9.3. Rodzaje orzeczeń.....	507
9.3.1. Podział ze względu na kryterium postaci i przedmiotu orzeczenia	507
9.3.2. Podział ze względu na kryterium zakresu rozstrzygnięcia.....	522
9.3.3. Podział ze względu na kierunek rozstrzygnięcia.....	550
9.3.4. Podział ze względu na skutki prawne.....	553
9.4. Nieorzecznicze akty decyzyjne	558
9.5. Zasady orzekania	561
9.5.1. Pojęcie i specyfika zasad orzekania w postępowaniu nieprocesowym.....	561
9.5.2. Zasady dotyczące przedmiotu orzekania.....	562
9.5.3. Zasady dotyczące czasu orzekania.....	589
9.5.4. Zasady dotyczące podstaw orzekania.....	597

9.6. Atrybuty orzeczeń	605
9.6.1. Prawomocność	605
9.6.2. Wykonalność	615
9.6.3. Skuteczność	617
9.7. Przegląd orzecznictwa	619
9.7.1. Merytoryczny charakter postanowienia	619
9.7.2. Związanie zakresem żądania w postępowaniu nieprocesowym	628
9.7.3. Skutki braku rozstrzygnięcia o całości żądania	638
9.7.4. Postanowienie wstępne	643
9.7.5. Charakter postanowienia o odmowie dopuszczenia lub dalszego udziału uczestnika w sprawie	649
 Rozdział 10	
Środki zaskarżenia	653
10.1. Uwagi historyczne	659
10.2. Charakterystyka systemu zaskarzania orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym	661
10.3. Zasady zaskarzania orzeczeń	665
10.4. Środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia orzeczeń nieprawomocnych	679
10.4.1. Apelacja	679
10.4.2. Zażalenie	695
10.4.3. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	700
10.5. Środki zaskarżenia skierowane przeciwko prawomocnym orzeczeniom	708
10.5.1. Skarga kasacyjna	708
10.5.2. Skarga o wznowienie postępowania	722
10.5.3. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	731
10.6. Orzeczenia zapadające na skutek wniesienia środka zaskarżenia	739
10.6.1. Uwagi ogólne	739
10.6.2. Orzeczenia reformatoryjne	741
10.6.3. Orzeczenia kasatoryjne	742
10.6.4. Rozstrzygnięcia skutkujące utrzymaniem w mocy zaskarżonej decyzji	743
10.7. Przegląd orzecznictwa	744
10.7.1. <i>Gravamen</i>	744
10.7.2. Dopuszczalność i postać środka zaskarżenia	750
10.7.3. Dopuszczalność formułowania zarzutu pozbawienia możliwości obrony praw na podstawie art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w odniesieniu do osób, które nie były uczestnikami postępowania	757
10.7.4. Wady uzasadnienia jako podstawa zaskarżenia orzeczenia	760

CZĘŚĆ II

Rozdział 11

Postępowania z zakresu prawa osobowego	765
11.1. Uwagi historyczne	768
11.2. Zagadnienia wspólne postępowań z zakresu prawa osobowego	771
11.3. Postępowanie o uznanie za zmarłego	772
11.3.1. Cechy i cel postępowania	772
11.3.2. Legitymacja do wszczęcia postępowania. Krąg uczestników	773
11.3.3. Właściwość i skład sądu. Jurysdykcja krajowa	774
11.3.4. Wniosek o wszczęcie postępowania	775
11.3.5. Przebieg postępowania o uznanie za zmarłego	777
11.3.6. Orzeczenie uznania za zmarłego	779
11.3.7. Uchylenie postanowienia o uznaniu za zmarłego	781
11.4. Postępowanie o stwierdzenie zgonu	782
11.4.1. Cel postępowania	782
11.4.2. Właściwość sądu. Zgłoszenie wniosku	784
11.4.3. Przebieg postępowania o stwierdzenie zgonu	785
11.4.4. Postanowienie o stwierdzeniu zgonu	786
11.4.5. Uchylenie postanowień orzekających stwierdzenie zgonu	787
11.5. Postępowanie o ubezwłasnowolnienie	789
11.5.1. Cel instytucji i planowane zmiany	789
11.5.2. Legitymacja do wszczęcia postępowania	794
11.5.3. Krąg uczestników postępowania	796
11.5.4. Udział prokuratora i organizacji pozarządowej	797
11.5.5. Właściwość i skład sądu, jurysdykcja krajowa	798
11.5.6. Wszczęcie postępowania. Wniosek	800
11.5.7. Cechy charakterystyczne postępowania	802
11.5.8. Orzeczenie ubezwłasnowolnienia	808
11.5.9. Zmiana lub uchylenie prawomocnego postanowienia o ubezwłasnowolnieniu	810

Rozdział 12

Postępowanie w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej...	813
12.1. Rys historyczny. Geneza i rozwój postępowania w sprawach z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie	815
12.2. Zakres przedmiotowy	818
12.3. Wniosek o wszczęcie postępowania	822
12.4. Zezwolenie sądu na zabranie przedmiotów lub zwierząt domowych	826
12.5. Rozpoznanie wniosku na rozprawie	827
12.6. Termin rozpoznania wniosku	829
12.7. Doręczenia dokonywane przez Policję i Żandarmerię	830

12.8. Elementy, skuteczność i wykonalność postanowienia wydanego wobec osoby stosującej przemoc domową.....	831
12.9. Rozstrzygnięcie o zabezpieczeniu	834
12.10. Doręczenie odpisu postanowienia.....	836
12.11. Apelacja w postępowaniu o przeciwdziałaniu przemocy domowej	838

Rozdział 13

Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	841
13.1. Rys historyczny.....	847
13.1.1. Wprowadzenie	847
13.1.2. Postępowanie przed władzą opiekuńczą.....	847
13.1.3. Sprawy małżeńskie.....	851
13.1.4. Sprawy ze stosunków między rodzicami i dziećmi.....	853
13.1.5. Sprawy z zakresu przysposobienia.....	853
13.1.6. Sprawy z zakresu opieki	854
13.1.7. Sprawy z zakresu kurateli	855
13.2. Sądowa ochrona w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	855
13.3. Sprawy małżeńskie	863
13.3.1. Udzielenie zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego.....	863
13.3.2. Zwolnienie z obowiązku złożenia dokumentu potrzebnego do zawarcia małżeństwa.....	869
13.3.3. Udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika	870
13.3.4. Rozstrzyganie o tym, czy okoliczność przedstawiona przez kierownika urzędu stanu cywilnego wyłącza zawarcie małżeństwa.....	872
13.3.5. Inne sprawy małżeńskie.....	873
13.3.6. Podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami	876
13.3.7. Orzeczenie separacji oraz zniesienie separacji na zgodny wniosek małżonków	885
13.4. Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze	886
13.4.1. Przepisy wspólne	886
13.4.2. Sprawy ze stosunków między rodzicami a dziećmi.....	906
13.4.3. Sprawy o przysposobienie.....	929
13.4.4. Sprawy z zakresu opieki	937
13.4.5. Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką	945
13.4.6. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem.....	955
13.5. Sprawy z zakresu kurateli	957
13.5.1. Podstawy materialnoprawne	957
13.5.2. Kurator nasciturus (<i>curator ventris</i>).....	959

13.5.3. Kurator dla osoby niepełnosprawnej (<i>curator debilis</i>)	960
13.5.4. Kurator dla osoby nieobecnej (<i>curator absentis</i>)	962
13.5.5. Kurator dla dochodzenia ojcostwa	964
13.5.6. Kurator dla osoby prawnej	965
13.6. Przegląd orzecznictwa	966
13.6.1. Właściwość sądów opiekuńczych	966
13.6.2. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego	967
13.6.3. Sprawy małżeńskie	968
13.6.4. Sprawy ze stosunków między rodzicami a dziećmi	971
13.6.5. Sprawowanie opieki i kurateli	977
13.6.6. Odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką	977

Rozdział 14

Postępowania z zakresu prawa rzeczowego	981
14.1. Tło historyczne	988
14.2. Ogólne regulacje postępowań z zakresu prawa rzeczowego	993
14.3. Postępowanie o stwierdzenie zasiedzenia	998
14.3.1. Przesłanki zasiedzenia	998
14.3.2. Legitymacja do złożenia wniosku o stwierdzenie zasiedzenia i uczestnicy postępowania	999
14.3.3. Przebieg postępowania	1004
14.3.4. Postanowienie o stwierdzeniu zasiedzenia, jego skuteczność i zaskarżanie	1006
14.4. Przepadek rzeczy	1008
14.4.1. Pojęcie przepadku rzeczy	1008
14.4.2. Przepadek rzeczy na podstawie przepisów prawa celnego	1009
14.4.3. Przepadek pojazdów	1011
14.5. Zarząd związany ze współwłasnością i użytkowaniem	1013
14.6. Zniesienie współwłasności	1018
14.6.1. Przesłanki zniesienia współwłasności	1018
14.6.2. Legitymacja do złożenia wniosku i uczestnicy postępowania	1019
14.6.3. Cechy charakterystyczne postępowania	1021
14.6.4. Postanowienie o zniesieniu współwłasności	1022
14.7. Postępowanie o ustanowienie drogi koniecznej	1033
14.7.1. Pojęcie drogi koniecznej	1033
14.7.2. Legitymacja, wnioski i uczestnicy postępowania	1035
14.7.3. Przebieg postępowania o ustanowienie drogi koniecznej	1040
14.7.4. Postanowienie o ustanowieniu drogi koniecznej i jego zaskarżenie	1042
14.8. Postępowanie o ustanowienie służebności przesyłu	1043
14.8.1. Przesłanki służebności przesyłu	1043
14.8.2. Legitymacja i wszczęcie postępowania	1047

14.8.3. Przebieg postępowania	1050
14.8.4. Orzeczenie o ustanowieniu służebności przesyłu i jego skutki.....	1051
14.9. Postępowanie wieczystoksięgowe.....	1053
14.9.1. Uwagi historyczne.....	1053
14.9.2. System ksiąg wieczystych w Polsce.....	1057
14.9.3. Konstrukcja normatywna i informatyzacja postępowania wieczystoksięgowego.....	1068
14.9.4. Właściwość.....	1072
14.9.5. Uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego	1074
14.9.6. Wszczęcie postępowania	1082
14.9.7. Forma i złożenie wniosku	1084
14.9.8. Kognicja sądu wieczystoksięgowego.....	1098
14.9.9. Przebieg postępowania	1106
14.9.10. Orzeczenia w postępowaniu wieczystoksięgowym.....	1108
14.9.11. Przegląd orzecznictwa	1117
 Rozdział 15	
Postępowanie w sprawach spadkowych.....	1139
15.1. Rys historyczny.....	1143
15.2. Ogólne regulacje postępowań w sprawach spadkowych.....	1148
15.3. Postępowanie o zabezpieczenie spadku	1151
15.3.1. Istota postępowania o zabezpieczenie spadku	1151
15.3.2. Legitymacja i wszczęcie postępowania	1152
15.3.3. Postępowanie i orzeczenie w przedmiocie zabezpieczenia spadku	1154
15.3.4. Spis inwentarza	1157
15.3.5. Wykaz inwentarza	1163
15.4. Przyjęcie lub odrzucenie spadku	1165
15.5. Postępowanie o ogłoszenie testamentu	1172
15.6. Wyjawienie przedmiotów spadkowych	1176
15.7. Postępowanie o przesłuchanie świadków testamentu ustnego.....	1178
15.8. Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu	1181
15.9. Sprawy dotyczące zarządu sukcesyjnego.....	1182
15.10. Zarząd spadku nieobjętego.....	1185
15.10.1. Sądowy nadzór nad spadkiem nieobjętym	1185
15.10.2. Właściwość sądu i wszczęcie postępowania	1189
15.10.3. Przebieg postępowania.....	1191
15.10.4. Orzeczenia i środki zaskarżenia w postępowaniu o zarząd spadku nieobjętego	1191
15.11. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	1193
15.11.1. Właściwość sądu	1193
15.11.2. Legitymacja i wszczęcie postępowania.....	1194

15.11.3. Przebieg postępowania.....	1197
15.11.4. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i jego zaskarżenie.....	1203
15.12. Dział spadku	1206
15.12.1. Postępowanie działowe	1206
15.12.2. Właściwość sądu i krąg uczestników postępowania	1210
15.12.3. Wymogi wniosku o dział spadku	1213
15.12.4. Przebieg postępowania.....	1214
15.12.5. Postanowienie o dziale spadku	1219
15.13. Inne sprawy spadkowe (art. 690–691 k.p.c.)	1225
15.14. Przegląd orzecznictwa.....	1227
15.14.1. Zabezpieczenie spadku	1227
15.14.2. Przyjęcie lub odrzucenie spadku	1228
15.14.3. Ogłoszenie testamentu	1229
15.14.4. Zarząd spadku nieobjętego.....	1230
15.14.5. Sprawy o stwierdzenie nabycia spadku	1231

Rozdział 16

Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych

i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego	1235
16.1. Przedmiot i charakter postępowania.....	1237
16.2. Jurysdykcja i właściwość sądu.....	1244
16.3. Uczestnicy postępowania	1246
16.4. Orzekanie w sporach pomiędzy organami przedsiębiorstwa państwowego	1249

Rozdział 17

Sprawy z zakresu prawa pracy	1251
---	-------------

Rozdział 18

Sprawy depozytowe	1255
18.1. Rys historyczny.....	1257
18.2. Ogólne regulacje postępowania depozytowego	1260
18.3. Postępowanie o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	1263
18.3.1. Uwagi ogólne.....	1263
18.3.2. Legitymacja i wniosek o wszczęcie postępowania	1264
18.3.3. Właściwość sądu i przebieg postępowania	1266
18.3.4. Postępowanie w przedmiocie złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego.....	1268
18.3.5. Orzeczenie w przedmiocie złożenia do depozytu sądowego.....	1274
18.4. Zwrot depozytu sądowego.....	1276
18.5. Wydanie przedmiotu z depozytu sądowego.....	1278

18.6. Likwidacja niepodjętego depozytu	1280
--	------

Rozdział 19

Postępowanie w sprawach rejestrowych.....	1287
19.1. Rys historyczny.....	1288
19.2. Ogólne regulacje postępowania rejestrowego.....	1292
19.3. Właściwość sądu	1296
19.4. Uczestnicy postępowania o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego	1297
19.5. Wszczęcie i przebieg postępowania.....	1298
19.6. Wpis do Krajowego Rejestru Sądowego	1301
19.7. Zaskarżenie wpisu	1305

Wykaz schematów.....	1309
-----------------------------	-------------

Rozdział 1

POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE W STRUKTURZE POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Literatura podstawowa

- Berutowicz W., *Funkcja postępowania cywilnego w oświeceniu nauki o tzw. prawie skargi* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967
- Berutowicz W., *Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń*, Warszawa 1966
- Demendecki T., *O potrzebie zachowania trybu postępowania nieprocesowego dla rozpoznawania spraw cywilnych we współczesnym polskim postępowaniu cywilnym. Przyczynek do dyskusji*, „Zeszyty Naukowe WSEI, Administracja” 2012/2
- Dobrzański B., *Scalenie postępowania spornego z niespornym w projekcie kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 1960/7
- Fenichel Z., *Stosunek postępowania niespornego do spornego*, PS 1993/2
- Fenichel Z., *Uwagi o projekcie książki pierwszej kodeksu postępowania niespornego*, PPC 1936/20–21
- Fidler J., Goldsztajn S., Car S., *Ustawa Postępowania Sądowego Cywilnego z roku 1864 (według wydania urzędowego z roku 1914) ze wszystkimi zmianami i uzupełnieniami do dnia 1 stycznia 1918 roku, wydany w Królestwie Polskim*, Warszawa 1918
- Harla A.G., *Układ części ogólnej postępowania nieprocesowego*, St. Iur. 2018/75
- Hroboni J., *Analiza projektu książki pierwszej kodeksu postępowania niespornego*, PPC 1937/2
- Hroboni J., *Rozgraniczenie postępowania niespornego i spornego*, PPC 1934/6
- Jędrzejewska M., *Ogólne zagadnienia postępowania nieprocesowego w świetle praktyki sądowej i doktryny* [w:] *Materiały na konferencję naukową „Funkcjonowanie Kodeksu postępowania cywilnego w praktyce”*, Warszawa–Popowo 1984
- Jodłowski J., *Nowy etap przebudowy polskiego procesu cywilnego*, PiP 1953/5–6
- Kolańczyk K., *Prawo rzymskie*, Warszawa 2007
- Korzan K., *Naczelne zasady wymiaru sprawiedliwości i naczelne zasady postępowania nieprocesowego*, „Rejent” 2004/7
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe – część ogólna*, Katowice 1983
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe w systemie postępowania cywilnego*, cz. 1, „Rejent” 2004/8

- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe w systemie postępowania cywilnego*, cz. 2, „Rejent” 2004/9
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe przed sądem pierwszej instancji*, „Rejent” 2004/10
- Korzan K., *Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa* [w:] *Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, red. A. Marciniak, Łódź 1998
- Korzan K., *Teoretyczne podstawy wyodrębniania postępowania nieprocesowego z sądowniego postępowania cywilnego* [w:] *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej*, red. H. Mądrzak, AUW Prawo 1990/170
- Krajewski J., *Postępowanie nieprocesowe*, Toruń 1973
- Krajewski J., *Stosunek procesu do postępowania nieprocesowego*, ZNUMK 1967/23
- Kulski I., *Cele i funkcje postępowania cywilnego*, Warszawa 2013
- Lipiński K., Pietrzykowski J., *Kodeks postępowania niespornego z orzecznictwem okresu powojennego*, Warszawa 1959
- Lisiewski M., *Podstawowe problemy struktury nowego postępowania cywilnego*, NP 1957/3
- Lisiewski M., *Scalenie postępowania spornego i niespornego*, ZNUŁ. Nauki Humanistyczno-Spółeczne 1959/14
- Litauer J.J., *Uwagi z powodu wprowadzenia książki I-ej Kodeksu Postępowania Niespornego*, PiP 1946/1
- Litewski W., *Der römisch-kanonische Zivilprozeß nach den älteren ordines iudicarii*, t. 1, Kraków 1999
- Litewski W., *Rzymski proces cywilny*, Kraków 1988
- Lityński A., *Spór o postępowanie niesporne (1945–1964)*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2003/1
- Lubiński K., *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985
- Lubiński K., *Jurysdykcja nieprocesowa w prawie rzymskim a współczesne postępowanie nieprocesowe* [w:] *Honeste vivere. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Władysława Bojarskiego*, red. E. Gajda, A. Sokala, Toruń 2001
- Lubiński K., *Sposoby regulacji prawnej postępowania nieprocesowego w wybranych europejskich systemach postępowania cywilnego* [w:] *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, red. T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2016
- Lubiński K., *Uwagi o terminie „postępowanie nieprocesowe”*, PiP 1986/2
- Markiewicz K., *Postępowanie nieprocesowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego. Serock k. Warszawy. 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010
- Markiewicz K., Walasik M., *Założenia wstępne dotyczące przepisów o postępowaniu nieprocesowym w nowym Kodeksie postępowania cywilnego przyjęte przez zespół problemowy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego do spraw postępowania cywilnego*, PS 2012/9

- Mączyński A., *Specyfika postępowania nieprocesowego* [w:] *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1989
- Miączyński A., *Ochrona praw jednostki w postępowaniu nieprocesowym*, ZNUJ. Prace Prawnicze 1979/85
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964/3
- Osuchowski W., *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1971
- Piekarski M., *Stosunek postępowania niespornego do spornego*, PN 1949/3–4
- Pietrkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009
- Policzkiewicz J., Siedlecki W., Wengerek E., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973
- Resich Z., *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985
- Resich Z., *Przesłanki procesowe*, Warszawa 1966
- Rowiński T., *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971
- Rylski P., *O większą autonomię postępowania nieprocesowego (uwagi na tle wybranego orzecznictwa Sądu Najwyższego)* [w:] *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, red. T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2016
- Sawczuk M., *O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego)* [w:] *Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, red. A. Marciniak, Łódź 1998
- Siedlecki W., *Kilka uwag na temat wykładni i stosowania przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego*, SC 1969/13–14
- Siedlecki W., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988
- Siedlecki W., *Przedmiot postępowania cywilnego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, red. J. Jodłowski, Ossolineum 1974
- Siedlecki W., *Stosunek postępowania spornego do niespornego*, PiP 1949/2
- Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001
- Sychowicz M., *Podstawy przekazania spraw cywilnych do trybu nieprocesowego*, NP 1969/10
- Świderska A., *Zasada kontryktoryjności w postępowaniu nieprocesowym (na gruncie kodeksu postępowania cywilnego)*, ZNUW 1992/2
- Tabęcki C., *Uwagi do przepisów ogólnych postępowania nieprocesowego zawartych w projekcie k.p.c. z 1964 r.*, „Palestra” 1964/8
- Trammer M., *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950
- Turek A., Turek J., *Wszczęcie postępowania nieprocesowego*, M. Praw. 2013/6
- Walasik M., *Profil i zakres postępowania nieprocesowego*, GSP 2022/5
- Waligórski M., *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948
- Waligórski M., *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947
- Wengerek E., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1980
- Wiliński A., *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, cz. 1, Lublin 1973

Wiszniewski Z., *Postępowanie w przypadku niewłaściwości sądu lub niewłaściwości trybu postępowania*, NP 1953/6

Włodyka S., *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, red. J. Jodłowski, Ossolineum 1974

Systemy, komentarze, opracowania i podręczniki

Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008

Dolecki H., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2005

Litauer J.J., *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933

Litauer J.J., *Komentarz do procedury cywilnej. Trzeci suplement zawierający nowe objaśnienia oraz orzecznictwo kasacyjne*, Warszawa 1937

Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009

Jodłowski J., Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958

Kodeks, red. M. Manowska, 2013

Kodeks, red. A. Zieliński, 2012

Kodeks, t. 1–3, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, 2013

Kodeks, t. 1–3, red. T. Ereciński, 2012

Kodeks, t. 1, red. A. Góra-Błaszczkowska, 2013

Kodeks, t. 1, red. A. Jakubecki, 2019

Kodeks, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, 1975

Kodeks, t. 2, red. A. Marciniak, K. Piasecki, 2014

Kodeks, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, 2012

Kodeks postępowania niespornego. Księga I. Część ogólna oraz przepisy szczegółowe jednolitego postępowania niespornego z objaśnieniami, oprac. J.J. Litauer, Łódź 1946

Kodeks postępowania niespornego. Część szczegółowa. Nowe dekrety z zakresu postępowania niespornego z objaśnieniami, oprac. J.J. Litauer, Łódź 1946

Kodeks postępowania niespornego z orzecznictwem okresu powojennego. Część ogólna oraz przepisy szczegółowe i związkowe w opracowaniu K. Lipińskiego i J. Pietrzykowskiego, Warszawa 1959

Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Piasecki, Warszawa 2009

Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Postępowania Niespornego, cz. 1, *Projekt Księgi Pierwszej Kodeksu Postępowania Niespornego*, cz. 2, *Uzasadnienie*, Warszawa 1936

Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Postępowania Niespornego, cz. 1, *Projekt Księgi Drugiej. Rozdział o postępowaniu spadkowym*, Warszawa 1939

Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Prawa o stosunkach z pokrewieństwa i opieki. Projekt przepisów o urzędzie opiekuńczym, Warszawa 1938

Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2001

SPPC, t. 2, red. Z. Resich

SPPC, t. 3, red. W. Siedlecki

SPPC, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński

SPPC, t. 4, cz. 1, vol. 2, red. K. Lubiński

SPPC, t. 4, cz. 2, red. P. Rylski, M. Walasik

SPPC, t. 4, cz. 3, red. P. Rylski, M. Walasik

Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do artykułów 506–1217*, Warszawa 2007

Ustawy w sprawach sądownictwa niespornego obowiązujące na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, oprac. T. Zajączkowski, Poznań 1925

Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów, red. J. Jodłowski, Osolineum 1974

1.1. Rys historyczny

1.1.1. Geneza i rozwój postępowania nieprocesowego

Postępowanie nieprocesowe (dawniej także postępowanie niesporne; łac. *iurisdictio voluntaria*, niem. *freiwillige Gerichtsbarkeit*, wł. *giurisdizione volontaria*) jest jednym z dwóch zasadniczych trybów sądowego postępowania rozpoznawczego w sprawach cywilnych. Zaczęło się kształtować już w **prawie rzymskim**, dla którego głównym, a równocześnie najstarszym trybem rozpoznawania spraw cywilnych był wprowadzenie procesu (*iurisdictio contentiosa*), jednak w niektórych rodzajach spraw już we wczesnym niewolnictwie zaczęły się kształtować pewne formy udziału magistratury w sformalizowanym dokonywaniu niektórych czynności prawnych, zakładające szerszą władzę jurysdykcyjną, nieograniczoną żądaniami i zarzutami uczestniczących w tych czynnościach osób. Były to początkowo zwłaszcza sprawy z zakresu stosunków rodzinnych i opiekuńczych, w tym dotyczące legalizowania adopcji (*adoptio*), roztaczania pieczy prawnej nad małoletnimi i zwalniania ich z podległości władzy ojcowskiej (*emancipatio*) czy też wyzwiania niewolnika (*manumissio*). Ta forma działalności w prawie rzymskim, nazywana **postępowaniem dobrowolnym** (*iurisdictio voluntaria*), polegała w głównej mierze na współdziałaniu magistratury (początkowo konsula, następnie hierarchicznie niższego pretora, w tym powołanego w II w. n.e. pretora do spraw opiekuńczych – *praetor tutelaris*¹) w formalnym dokonywaniu pewnych niespornych czynności prawnych zgodnie z wolą uczestników postępowania. W odróżnieniu od *iurisdictio contentiosa*, której istoty upatrywano we władzy wyrokowania o prawie w warunkach sporu sądowego (*conflictus iudicialis*), jurysdykcja dobrowolna postrzegana była jako władza rozwiązywania spraw niekonfliktowych, pozbawionych elementu sporu, w których nie występowała strona przeciwna, a więc rozpoznawanych w warunkach braku sprzeciwu².

Jurysdykcja niesporna realizowała założenie konieczności poddania urzędowej kontroli niektórych czynności prawnych doniesłych z punktu widzenia interesu publicznego; ich dokumentowanie w ramach formalnie przeprowadzonego postępowania zabezpieczało

¹ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 2007, s. 46, 108 i n.

² Zob. szerzej K. Lubiński [w:] SPPC, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 40–42.

bowiem pewność obrotu prawnego. Istotną rolę w kształtowaniu się *iurisdictio voluntaria* spełniała znana już w okresie XII tablic instytucja *in iure cessio*, która wykształciła się z praktyki powstałej w ramach postępowania procesowego i polegającej na uznaniu powództwa, które niwelowało spór o prawo i prowadziło do uzyskania zmiany stosunku prawnego zgodnej z wolą obu stron³ już w fazie *in iure*, bez przekazywania sprawy *in iudicio*, w ramach pozornego procesu cywilnego. W ten sposób dokonywano m.in. przenoszenia własności rzeczy ruchomych i nieruchomości, wyzwolenia niewolnika, przysposobienia czy zwolnienia dziecka z podległości władzy ojcowskiej. Tytuł prawny uzyskany w drodze wspomnianej instytucji był skuteczny także wobec osób trzecich i gwarantował bezpieczeństwo obrotu prawnego⁴. Instytucja *in iure cessio* – jako zbyt formalistyczna – wprawdzie wyszła z użycia w okresie poklasycznym⁵, niemniej zachowano wymóg dokumentowania przed magistraturą wspomnianych czynności prawnych w szczególności poprzez złożenie stosownego oświadczenia do protokołu sądowego.

Zakres przedmiotowy jurysdykcji dobrowolnej ulegał stopniowej modyfikacji polegającej na wyłączeniu spod nadzoru magistratury takich czynności, jak wyzwolenie niewolnika, wyzwolenie dziecka spod władzy ojcowskiej czy adopcja dziecka (do dokonania których wystarczało jednostronne oświadczenie) oraz objęciu nią takich czynności prawnych, jak: ustanowienie opiekuna w braku lub niemożności działania opiekuna ustawowego (*tutela dativa*), ustanowienie kuratora dla osoby chorej umysłowo (*cura furiosi*) lub marnotrawcy (*cura prodigi*), potwierdzanie umów dotyczących obowiązku alimentacyjnego, współdziałanie przy sprzedaży nieruchomości osób małoletnich oraz przy rejestracji większych darowizn, złożenie testamentu lub zaprotokołowanie treści testamentu itp.

Wszystkie powyższe formy działalności, łącznie z dokumentowaniem czynności prawnych przez włączanie treści dokumentów (w tym dokumentów stwierdzających dokonanie czynności prawnych, określanych mianem *instrumenta publica confecta*, przygotowywanych przez pisarzy zawodowych – tzw. *tabelliones*⁶) do protokołu sądowego (*apud acta condita*), nie przyjęły jednak formy prawnie zorganizowanego postępowania, lecz charakteryzowały się znaczną różnorodnością, obejmując te sfery życia społecznego, na które państwo chciało wpływać. Brak zorganizowania jurysdykcji dobrowolnej w określonej formie działalności sprawił, że w prawie rzymskim nie wykształciło się

³ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie...*, s. 131; W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, Kraków 1988, s. 48.

⁴ Zob. szerzej K. Lubiński, *Jurysdykcja nieprocesowa w prawie rzymskim a współczesne postępowanie nieprocesowe* [w:] *Honeste vivere. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Władysława Bojarskiego*, red. E. Gajda, A. Sokala, Toruń 2001, s. 128–129.

⁵ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie...*, s. 300.

⁶ W działalności *tabelliones*, którzy od VI w. n.e. wykonywali zawód na podstawie cesarskiego upoważnienia, upatruje się wczesnych załazków instytucji notariatu. Zob. szerzej K. Lubiński [w:] *SPPC*, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 46–47.

ogólne postępowanie nieprocesowe, możliwe do wyodrębnienia w ramach systematyzacji postępowania cywilnego⁷.

Rzymska jurysdykcja „dobrowolna” ukształtowała pewną tradycję prawną, która przez prawo starogermańskie, średniowieczną naukę prawa kanonicznego, a także średniowieczną jurysdykcję nieprocesową we Francji, Włoszech i Niemczech⁸ przetrwała do czasów nowożytnych i znalazła wyraz m.in. w kodyfikacji napoleońskiej i w kodyfikacjach państw zaborczych, obowiązujących w Polsce międzywojennej⁹. Sprawy regulowane w tym trybie łączył brak sporu o prawo, dokumentacyjny lub rejestracyjny charakter działalności (zwłaszcza w prawie kanonicznym) albo też potrzeba ingerencji w doniosłe sfery życia społecznego (sprawy opiekuńcze).

W nowożytnych kodeksach postępowania cywilnego, oddziałujących na porządek prawny na ziemiach polskich, postępowanie nieprocesowe uregulowane było różnorodnie. Przykładowo w XIX-wiecznym prawie francuskim istniała szcążkowa regulacja postępowania nieprocesowego. Również w rosyjskiej ustawie postępowania sądowego cywilnego z 20.11.1864 r., wzorowanej na kodeksie francuskim, nie unormowano początkowo tego postępowania, a uregulowano je dopiero w **ustawie z 14.04.1866 r. o postępowaniu sądowym zachowawczym**¹⁰, której przepisy włączono następnie do ustawy z 1864 r.¹¹ Wówczas objęto jurysdykcją nieprocesową sprawy o wezwanie spad-

⁷ K. Lubiński [w:] *SPPC*, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 47, K. Lubiński, *Jurysdykcja nieprocesowa...*, s. 131. Autor stwierdza wyraźnie, że „znany prawu rzymskiemu podział jurysdykcji na procesową i nieprocesową nie stanowił podstawy do przeprowadzenia systematyzacji postępowania cywilnego i jego podziału na sprawy procesowe i nieprocesowe”.

⁸ Zob. szerzej K. Lubiński [w:] *SPPC*, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 49–59.

⁹ W nauce włoskiej, hiszpańskiej, a także niemieckiej czy szwajcarskiej wciąż spotkać można określenie: „sądownictwo dobrowolne” lub „jurysdykcja dobrowolna” (*giurisdizione volontaria, freiwillige Gerichtsbarkeit*). Od pojęcia tego, jako nieprecyzyjnego, wieloznacznego i nieodpowiadającego istotnym cechom jurysdykcji nieprocesowej (w tym szerokim uprawnieniu sądu do podejmowania działań z urzędu), odstępuje się jednak w języku prawnym W to miejsce stosuje się sformułowania: „postępowanie kameralne” (*procedimenti in camera di consiglio*) dla podkreślenia niejawnego charakteru czynności sądowych lub „postępowanie sumaryczne” (*summarische Verfahren*), które zwraca uwagę na jego skrócony charakter. Zob. Szerzej K. Lubiński, *Jurysdykcja nieprocesowa...*, s. 121–125, K. Lubiński [w:] *SPPC*, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 59–80. W literaturze włoskiej wyraźnie podkreśla się, że jest to szczególnie postępowanie o charakterze skróconym (*procedimento a cognizione sommaria*), które nie polega na tradycyjnie rozumianym rozstrzyganiu sporów i wyróżnia się znacznie większymi uprawnieniami sędziowskimi w zakresie kształtowania jego przebiegu.

¹⁰ Od tego określenia odstąpiono w kodeksie postępowania cywilnego Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 10.07.1923 r., kiedy to przyjęto termin: postępowanie szczególne (*osobove proizvodstvo*); zostało ono zaadoptowane do kolejnych aktów prawnych regulujących postępowanie cywilne, w tym do nowego kodeksu z 14.11.2002 r.

¹¹ Tekst ustawy z roku 1864 uwzględniający wszystkie zmiany i uzupełnienia do 1.01.1918 r. przetłumaczyli i opracowali – przy współudziale Stanisława Cara, redaktora Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości – Jan Fidler i Stanisław Goldsztajn. Zob. J. Fidler, S. Goldsztajn, S. Car, *Ustawa Postępowania Sądowego Cywilnego z roku 1864 (według wydania urzędowego z roku 1914) ze wszystkimi zmianami i uzupełnieniami do dnia 1 stycznia 1918 roku, wydany w Królestwie Polskim*, Warszawa 1918.

kobierców zmarłego, o zachowanie jego majątku, dział spadku, wprowadzenie w posiadanie nieruchomości czy też sprawy osób zaginionych bez wieści, jakkolwiek katalog tych spraw był stopniowo poszerzany.

Rosyjska procedura cywilna zastąpiła obowiązujące na obszarze Królestwa Polskiego ustawodawstwo francuskie od 1(13).07.1876 r.¹² Przepisy o postępowaniu sądowym zachowawczym (art. 1401–1460⁴⁸) zawarte w księdze czwartej ustawy co do zasady nie rozciągały się jednak na warszawski okręg sądowy (Królestwo Polskie)¹³, lecz zostały zastąpione przez uregulowania zawarte w art. 1647–1797 ustawy. Te ostatnie regulowały następujące rodzaje spraw rozpoznawanych w trybie postępowań szczególnych: o sprostowanie aktów stanu cywilnego (art. 1647–1652), o upoważnienie kobiet zamężnych z powodu uznania męża za pozbawionego własnej woli lub z powodu odmówienia jej tego przez męża (art. 1653–1660), o przysposobienie, przy czym akt przysposobienia dokonywany był przed rejentem i składany jedynie do decyzji sądu okręgowego, a następnie do potwierdzenia przez sąd apelacyjny (art. 1661), o uznanie dzieci nieślubnych, które to oświadczenie także składane było przed rejentem (art. 1662), ze skarg na uchwały rad familijnych (art. 1666–1672), o uznanie osoby za pozbawioną własnej woli (art. 1673–1680), o ograniczenie zdolności prawnej przez dodanie doradcy sądowego (art. 1681), o ogłoszenie o otwarciu spadku (art. 1682), o opieczętowanie majątku pozostałego po zmarłych (art. 1683–1702), o odjęcie pieczęci z majątku zmarłego (art. 1703–1722), o sporządzenie spisu inwentarza (art. 1723–1732), o przechowanie opieczętowanego lub opisanego majątku (art. 1733–1737), ze skarg i sporów powstałych przy opieczętowaniu, odjęciu pieczęci i sporządzeniu spisu inwentarza (art. 1738–1741), o zaświadczenie przedstawionych testamentów i rozstrzyganie prośb legatariuszów ogólnych o wprowadzenie w posiadanie (art. 1742), o zachowanie spadków wakujących i bezdziedzicznych (art. 1743–1749), o przyjęcie spadku warunkowo, z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1750–1757), o rzeczenie się wspólności majątkowej i o rzeczenie się spadku (art. 1758), o dział spadku (art. 1759–1768), sprzedaż majątku spadkowego (art. 1769–1774), o uznanie osoby za zaginioną bez wieści (art. 1775–1779), o zaferowanie zapłaty i zaznaczenie (art. 1780–1786), o przyznanie dłużnikowi prawa sądowego odstąpienia majątku na rzecz wierzycieli (art. 1787–1796) oraz o wyznaczenie wynagrodzenia za majątki przechodzące z rozporządzenia rządu od właściciela prywatnego na użytek państwa lub ogólny (art. 1797–1798).

¹² Na mocy ukazu carskiego z 19.02(3.03).1875 r. Zob. szerzej A. Stawarska-Rippel, *Rosyjska procedura cywilna w pracach sekcji postępowania cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej II RP na przykładzie projektu „Tytułu o dowodach” J.J. Litauera*, „Z Dziejów Prawa”, t. 3 (11), Katowice 2010, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego”, s. 79 i n. wraz z przytoczoną tam literaturą.

¹³ Wyjątkowo zachowane zostały przepisy regulujące:

1) sporządzenie inwentarza majątku ruchomego osób zmarłych, będących w służbie wojskowej lub wojskowo-morskiej (art. 1401¹ i 1404¹);

2) zapisanie do ksiąg stanu cywilnego ślubów staroobrzędowców i sekstantów, jak również ślubów zawartych według przepisów innej wiary, wyznania oraz sekty przez osoby, które wyznawały wiarę prawosławną przed ogłoszeniem Najwyższego Ukazu z 17.04.1905 r. w przedmiocie ustalenia zasad tolerancji religijnej, jak również o zapisaniu dzieci zrodzonych z tych związków (art. 1460⁴⁹–1460⁶¹).

Lata 20. XX w. przyniosły w prawie rosyjskim zmiany skutkujące redukcją rodzajów spraw rozpoznawanych w sądowym postępowaniu nieprocesowym, co w szczególności dotyczyło przekazania w 1926 r. organom administracyjnym (prezydiom komitetów wykonawczych rad ludu pracującego) sprawowania władzy opiekuńczej. Pewien odwrót w zakresie tej tendencji należy wiązać z uchwaleniem w 1964 r. kodeksu postępowania cywilnego Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, który objął także postępowanie nieprocesowe, a w jego ramach m.in. sprawy o: ubezwłasnowolnienie, przysposobienie, ograniczenie lub pozbawienie małoletniego między 14. a 18. rokiem życia prawa do samodzielnego rozporządzania swoim majątkiem, odtworzenie praw do utraconych dokumentów – w ramach tzw. postępowania wywoławczego, dokonanie lub odmowę dokonania czynności notarialnych, a także o ustalenie faktów mających znaczenie prawne, w tym np. stosunku pokrewieństwa, faktu rejestracji urodzenia, przysposobienia, rozwiązania małżeństwa, zgonu¹⁴.

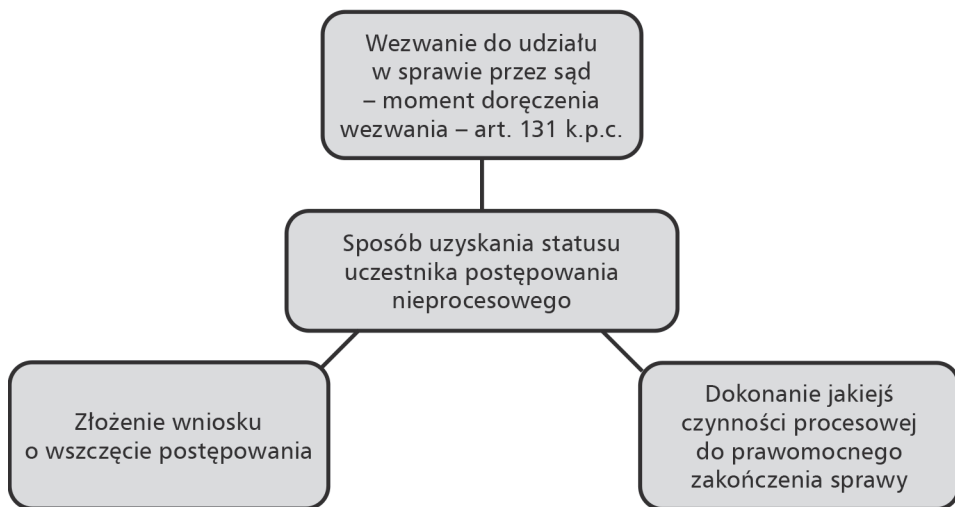
W pruskiej powszechnej ordynacji sądowej z 1793 r., mającej istotny wpływ także na prawo na późniejszych ziemiach zaboru pruskiego, wyodrębniono w części drugiej przepisy ogólne postępowania nieprocesowego, w których zdefiniowano czynności postępowania nieprocesowego jako te, które wprawdzie nie są czynnościami procesowymi, ale według istniejących przepisów ustawowych powinny być dokonywane przed sądami, jak również czynności, których strony dobrowolnie zechciały dokonać sądownie w celu nadania im większej pewności¹⁵.

Również w XIX-wiecznych niemieckich aktach procesowych (ustawa z 1877 r.) postępowania nieprocesowe początkowo nie zostały uwzględnione, lecz pozostały zróżnicowane terytorialnie. Dopiero odrębna, **związkowa ustawa Rzeszy z 17.05.1898 r. o sprawach sądownictwa niespornego** (*Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*)¹⁶ (obowiązująca od 1.01.1900 r.) wyróżniała przepisy ogólne (w § 1–34) i włączała do trybu nieprocesowego sprawy opiekuńcze i wychowania zapobiegawczego (§ 35–64), sprawy z zakresu przysposobienia, w tym dotyczące zatwierdzenia umowy przysposabiającej lub znoszącej stosunek przysposobienia (§ 65–68), sprawy osobowe (§ 69–71), spadkowe (§ 72–85) i działowe (§ 86–99), dotyczące zastawu na okręcie (§ 100–124), handlowe, w tym prowadzenia rejestrów: handlowego, spółdzielni i wzorów (§ 125–158), dotyczące stowarzyszeń i rejestru praw majątkowych (§ 159–162), wyjaśnienia majątku, wysłedzenia i przechowania rzeczy, w tym mianowania, zaprzysiężenia i przesłuchania biegłych w celu ustalenia stanu lub wartości rzeczy oraz rozstrzygnięcia o sposobie sprzedaży zastawu (§ 163–166), sprawy dotyczące urzędowego stwierdzania

¹⁴ Zob. szerzej K. Lubiński [w:] *SPPC*, t. 4, cz. 1, vol. 1, red. K. Lubiński, s. 67–68 i powołana tam literatura.

¹⁵ W tym przedmiocie zob. szerzej K. Lubiński, *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985, s. 20–39.

¹⁶ W brzmieniu obwieszczenia z 20.05.1898 r. (Dz.U. Rzeszy z 1898 r., s. 339, 771).

Schemat 8. Sposoby uzyskania statusu uczestnika postępowania nieprocesowego

Liczba osób mogących być zainteresowanymi w toczącym się postępowaniu nieprocesowym nie jest przez ustawodawcę w żaden sposób limitowana – w odróżnieniu od procesu, cechującego się dwustronnością, postępowanie nieprocesowe może się ważnie toczyć przy udziale jednego tylko uczestnika. Nie jest też wykluczony udział kilkudziesięciu czy większej jeszcze liczby uczestników, w zależności od rodzaju sprawy i od okoliczności konkretnego przypadku.

Samo wysłuchanie nie nadaje zainteresowanym charakteru uczestników postępowania. Mogą się oni stać uczestnikami tylko wtedy, gdy są zainteresowani w sprawie i wskutek tego wezmą udział w postępowaniu albo zostaną wezwani do wzięcia udziału przez sąd.

W postępowaniu nieprocesowym może wziąć udział: zainteresowany, prokurator oraz inny organ działający na zasadach takich jak prokurator. W postępowaniu nieprocesowym może brać udział także kurator, ustanowiony dla zainteresowanego, którego miejsce pobytu nie jest znane. W procesie zasadą jest ustanawianie kuratora na wniosek (art. 143 i 144 § 1 k.p.c.), natomiast w postępowaniu nieprocesowym, stosownie do treści art. 510 § 2 k.p.c., w razie potrzeby wyznaczenia kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu nie jest znane, jego wyznaczenie następuje z urzędu. Nałożenie obowiązku działania z urzędu powoduje, że przewodniczący przed ustanowieniem kuratora powinien przeprowadzić stosowne dochodzenie w celu ustalenia miejsca pobytu osoby zainteresowanej. W sprawie o własność nieruchomości,

dla której jest prowadzona księga wieczysta, przedmiotem dochodzenia powinny być adresy w dokumentach załączonych do księgi wieczystej⁴⁰.

Osoba zainteresowana może wziąć udział w postępowaniu w każdym stadium sprawy, zatem może też przystąpić w drugiej instancji, jeżeli nie upłynął termin do wniesienia środka odwoławczego dla wszystkich dotychczasowych uczestników postępowania⁴¹.

Postanowienie SN z 23.09.1998 r., II CKN 434/98, LEX nr 667482:

Zainteresowany może przystąpić do sprawy tylko do chwili jej prawomocnego zakończenia. Może więc to uczynić przez wniesienie środka odwoławczego, ale tylko dopóty, dopóki nie upłynął termin dla wszystkich dotychczasowych uczestników postępowania.

Zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, może żądać wznowienia postępowania, jeżeli postanowienie to narusza jego prawa (art. 524 § 2 k.p.c.).

Postanowienie SN z 17.10.2000 r., I CKN 1093/00, LEX nr 533920:

Wnoszący skargę o wznowienie postępowania, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, powinien uzasadnić przymiot zainteresowanego.

Uchwała SN z 11.12.2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015/11, poz. 128:

Dopuszczalna jest skarga na orzeczenie referendarza sądowego o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie (art. 510 § 1 i art. 398²² § 1 k.p.c.).

Sąd obowiązany jest dopilnować, aby każdy zainteresowany mógł wziąć udział w postępowaniu i obligatoryjnie wzywa takie podmioty do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.). W związku z bezwzględnie obowiązującą regulacją i brakiem możliwości rezygnacji przez uczestnika z udziału w postępowaniu lub zwolnienia go przez sąd od obowiązku udziału w postępowaniu, zainteresowany w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c., choćby jednoznacznie oświadczał, że nie chciał brać udziału w toczącym się postępowaniu i zgadzał się z dokonywanymi czynnościami, jest uczestnikiem postępowania mimo woli. Przepis przewiduje tylko możliwość odmowy dopuszczenia do udziału w postępowaniu osoby, której praw nie dotyczy wynik postępowania, nie daje natomiast sądowi prawa zwolnienia od udziału w niej osoby, która nie wyraża woli udziału w postępowaniu. Wielokrotnie zatem „udział” w postępowaniach nieprocesowych biorą podmioty, które nie są tym udziałem zainteresowane. Osobom tym doręcza się

⁴⁰ Postanowienie SN z 24.09.1998 r., II CKU 61/98, Prok. i Pr.-wkl. 1999/3, poz. 37.

⁴¹ Szczególnym sposobem zyskania statusu uczestnika postępowania jest sytuacja, gdy osoby wskazane przez wnioskodawcę jako uczestnicy stają się nimi z mocy czynności wnioskodawcy. Sąd może jednak nie dopuścić tych osób do udziału w sprawie, jeżeli nie są one zainteresowane jej wynikiem. Na odmowę dopuszczenia do udziału w sprawie służy zażalenie zarówno tym osobom, jak i innym uczestnikom postępowania – tak postanowienie SN z 13.05.1969 r., II CZ 43/69, OSNC 1970/4, poz. 63.

zawiadomienia o rozprawach, na które się nie stawiają, i pisma, których treść ich nie interesuje, i nie dokonują oni czynności procesowych, mimo że ustawodawca zapewnia im możliwość udziału w postępowaniu.

Uchwała SN z 13.05.2016 r., III CZP 9/16, OSNC 2017/3, poz. 30:

O wynagrodzeniu opiekuna prawnego sąd orzeka w postępowaniu nieprocesowym (art. 597 k.p.c.) także wtedy, gdy opiekun wystąpi o przyznanie mu wynagrodzenia po śmierci osoby, nad którą sprawował opiekę.

Zainteresowanymi w sprawie o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi są spadkobiercy osoby, nad którą sprawował opiekę (art. 510 § 1 k.p.c.). Jeżeli okaże się, że nie są oni uczestnikami postępowania, sąd wezwie ich do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.).

Postanowienie SN z 5.03.2008 r., V CSK 413/07, LEX nr 817554:

Zgodnie z art. 510 § 2 k.p.c. sąd z urzędu obowiązany jest czuwać nad tym, aby wszyscy zainteresowani byli uczestnikami postępowania. W związku z tym powinien on w trakcie całego postępowania zważać, czy poza występującymi w sprawie, nie ma innych zainteresowanych osób, których uczestnictwo jest uzasadnione interesem, o którym mowa w art. 510 § 1 k.p.c. W celu ustalenia tych osób, ich danych osobistych oraz stopnia zainteresowania sąd może podejmować wszystkie niezbędne czynności.

Postanowienie SN z 10.11.2004 r., II CK 185/04, LEX nr 197639:

W sprawie o zasiedzenie jest konieczne ustalenie, kto jest właścicielem nieruchomości będącej przedmiotem wniosku. Właściciel jest niewątpliwie „zainteresowanym” w rozumieniu art. 609 w zw. z art. 510 k.p.c. i musi być uczestnikiem postępowania o zasiedzenie. Niewezwanie właściciela do udziału w takiej sprawie prowadzi do nieważności postępowania z powodu pozbawienia go możliwości obrony jego praw. Jeśli ustalenie, kto jest właścicielem nieruchomości nie jest możliwe, konieczne jest dokonanie stosownego ogłoszenia, zgodnie z art. 609 § 1 i 2 oraz art. 610 k.p.c.

Postanowienie SN z 16.01.1996 r., II CRN 200/95, LEX nr 24923:

Sąd obowiązany był stosownie do treści art. 510 § 2 k.p.c. zapewnić w postępowaniu udział podmiotu, przeciwko któremu bieg zasiedzenia został skierowany. Jeżeli według okoliczności i przedłożonych dowodów działka objęta wnioskiem należy do wspólnoty, to należy mieć na uwadze, że zgodnie z treścią art. 14 ustawy z 29.06.1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (...) osoby uprawnione do udziału we wspólnocie powinny utworzyć spółkę do sprawowania zarządu nad wspólnotą i do właściwego zagospodarowania gruntów.

Spółka, będąc osobą prawną (por. art. 15 ustawy) jest uprawniona do podejmowania przed sądem czynności procesowych (art. 38 k.c.). Ponadto należało wyjaśnić, czy właściciel nieruchomości na skutek działania przepisów kodeksu cywilnego o zasie-

dzeniu (por. art. 172 i następne k.c. wraz z odpowiednimi przepisami przechodnimi) utracił prawo własności na rzecz samoistnego posiadania rzeczy. Do tego niezbędne jest dokładne wyjaśnienie, czy i kto, kiedy i w jakim charakterze objął nieruchomości w posiadanie i przez jaki okres czasu trwał taki stan rzeczy.

Przewidziana przez ustawodawcę konieczność wzywania wszystkich osób zainteresowanych do toczącego się postępowania powoduje tym samym wielokrotnie trudność w szybkim i skutecznym rozpoznaniu sprawy. Przystąpienie do toczącego się postępowania niektórych zainteresowanych w rozumieniu ustawy może utrudnić postępowanie lub przewlec wydanie orzeczenia.

Przykład:

W sprawie o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie testamentu notarialnego na rzecz trojga dzieci w sytuacji zawarcia drugiego małżeństwa uczestnikami postępowania, tj. osobami, których praw dotyczył wynik tego postępowania, są owe dzieci jako dziedziczące z testamentu (i z ustawy zresztą też) oraz druga żona spadkodawcy, którą testament wyłącza od dziedziczenia. Do wniosku zostało załączone pisemne oświadczenie drugiej żony, że z wnioskiem się zgadza, nie roszcząc sobie żadnych praw i bez możliwości stawiennictwa na rozprawę ze względu na przewlekłą chorobę. Ze względu na śmierć żony w trakcie postępowania, mimo braku jej sprzeciwu, do postępowania wezwanych zostało jako obligatoryjnych uczestników pięcioro rodzeństwa, z którego część już nie żyła i pozostawiła po kilkoro zstępnych. Tym samym sprawa, nie mając charakteru spornego, stała się sprawą z udziałem kilkunastu uczestników, z których część nie ma zamiaru brać czynnego udziału, zaś część trudno jest prawidłowo zawiadomić, co oznacza, że rozprawa może się w ogóle nie odbyć. Brak choćby jednego zwrotnego poświadczenia odbioru powoduje, że sprawa nie może być rozpoznana, gdyż zgodnie z art. 214 k.p.c. sąd ma obowiązek odroczyć rozprawę, jeżeli stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania.

Zainteresowany staje się uczestnikiem z chwilą doręczenia zawiadomienia. W przypadku braku znajomości miejsca pobytu sąd ustanawia kuratora z urzędu.

Postanowienie SN z 17.11.2009 r., III CSK 28/09, LEX nr 677887:

Zaniechanie wezwania do udziału w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia wszystkich zainteresowanych stanowi uchybienie procesowe, które może mieć wpływ na wynik sprawy, ale nie prowadzi do nieważności postępowania. Zainteresowany bowiem, niebędący uczestnikiem postępowania, którego interesy narusza prawomocne postanowienie stwierdzające nabycie własności nieruchomości przez zasiedzenie, może dochodzić swych praw wyłącznie w drodze wznowienia postępowania na podstawie art. 524 § 2 k.p.c., gdyż przepis art. 379 pkt 5 k.p.c. ma zastosowanie tylko do naruszenia prawa do obrony strony procesu (a z mocy art. 13 § 2 k.p.c. także uczestnika postępowania nieprocesowego), a nie osoby, która przymiotu takiego nie posiada i w postępowaniu w ogóle nie brała udziału.

Z uwagi na fakt, że postanowienie stwierdzające zasiedzenie zapada po ustaleniu przez sąd z urzędu, niezależnie od wniosków uczestników postępowania, wszystkich uprawnionych posiadaczy samoistnych nieruchomości (art. 609 § 2 i 3 k.p.c. i art. 610 k.p.c. w zw. z art. 677 § 1 k.p.c.), nie wezwanie do udziału w sprawie zainteresowanego, który nie jest uczestnikiem postępowania, może uzasadniać podstawę skargi kasacyjnej przewidzianą w art. 398¹ § 1 pkt 2 k.p.c. [błędnie wskazany art. 398¹ k.p.c., powinien być art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.], o ile zostanie wykazane, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Jak wskazał SN w postanowieniu z 14.02.1996 r., II CRN 5/96, LEX nr 142593, w postępowaniu nieprocesowym obowiązuje **zasada koniecznego współuczestnictwa podmiotów zainteresowanych**, tj. wszystkich osób, których praw dotyczy wynik postępowania.

Postanowienie SN z 14.02.1996 r., II CRN 5/96, LEX nr 142593:

W postępowaniu nieprocesowym obowiązuje zasada koniecznego współuczestnictwa podmiotów zainteresowanych, tj. wszystkich osób, których praw dotyczy wynik postępowania. Zasadę tę w znaczeniu ogólnym wyraża art. 510 k.p.c., a w szczególności przepis § 2 tego artykułu. W postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia omawiana zasada znajduje uszczegółowienie w uregulowaniach wynikających z treści art. 609 k.p.c. Zobowiązują one sąd do wezwania do udziału w sprawie podmiotu, przeciwko któremu bieg zasiedzenia był skierowany, gdyż jest on podmiotem zainteresowanym w pierwszym rzędzie wynikiem postępowania. Takie wezwanie następuje przez ogłoszenie, jeżeli wnioskodawca nie jest w stanie wskazać sądowi osoby posiadacza prawa, mającego stanowić przedmiot zasiedzenia. Zaniechanie czynności ogłoszenia – po bezskutecznym wyczerpaniu możliwości ustalenia osoby zainteresowanej – jest poważnym (istotnym) uchybieniem, które przesądza o wadliwości postępowania.

Artykuł 510 § 1 k.p.c. można interpretować w ten sposób, że:

- 1) zażalenie na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje również uczestnikowi, który składał wniosek o wezwanie do udziału w sprawie określonej osoby, skoro w przepisie tym nie przewidziano, komu przysługuje zażalenie;
- 2) uczestnik może mieć interes w tym, by orzeczenie nie zostało wzruszone za pomocą nadzwyczajnych środków zaskarżenia;
- 3) uczestnik postępowania ma legitymację do zaskarżenia wszelkich orzeczeń, jeżeli mogą one go dotyczyć, i dlatego odmowa uprawnienia do zaskarżenia budzi zastrzeżenia.

Orzeczenie SN z 18.08.1964 r., III CR 87/64, OSNCP 1965/3, poz. 50:

Sąd nie może oddalić żądania na tej podstawie, że interes osoby żądającej wymaga nieuwzględnienia jej żądania.

Postanowienie SN z 13.05.1969 r., II CZ 43/69, OSNCP 1970/4, poz. 63:

Każdy uczestnik postępowania nieprocesowego ma interes prawny w tym, żeby wzięły w nim udział wszystkie osoby zainteresowane. Jeżeli więc sąd odmówi osobie zgłaszającej się lub uczestniczącej w dotychczasowym postępowaniu dopuszczenia jej do udziału w sprawie, to zażalenie na powyższe postanowienie może wnieść zarówno ta osoba, jak i każdy inny uczestnik postępowania nieprocesowego.

Zgodnie z postanowieniem SN z 21.05.2002 r., III CKN 948/00, OSNC 2003/5, poz. 68, wstąpienie zainteresowanego do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym (art. 510 § 1 zdanie pierwsze *in fine* k.p.c.), powodujące – w okolicznościach sprawy – pozbawienie go prawa do zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji (art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP), stanowi podstawę uchylenia zaskarżonego postanowienia sądu **pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania**.

Postanowienie SN z 11.12.2013 r., IV CZ 96/13, LEX nr 1413598:

Odmowa dopuszczenia do dalszego udziału w postępowaniu osoby, która w nim uczestniczyła, może nastąpić wtedy, gdy w pełni uzasadniają to okoliczności faktyczne.

Przykład:**WZÓR WNIOSKU O WEZWANIE UCZESTNIKA**

Radom, 15.07.2024 r.
Do Sądu Rejonowego
w Radomiu
Wydział I Cywilny

Wnioskodawcy:

1. Zenon Łagoda
2. Wiktor Łagoda

Uczestniczka:

Julia Wabińska

sygn. akt II Ns 1231/01

Wniosek o wezwanie zainteresowanej do udziału w sprawie

Wnoszę o wezwanie do udziału w sprawie w charakterze uczestnika postępowania Tomasza Wabińskiego zamieszkałego w Warszawie przy ul. Różańskiej 14/5.

Uzasadnienie

Wnioskodawcy domagali się stwierdzenia, że spadek po Edwardzie Borowskim zmarłym 30.01.2001 r. w Gdyni, ostatnio stale zamieszkałym w Gdańsku, na podstawie testamentu własnoręcznego spadkodawcy z 14.07.2011 r. nabyli wnioskodawcy – zstępni spadkodawcy – oraz uczestniczka postępowania, każde z nich w 1/4 części.

Uczestniczka postępowania nie ma wątpliwości co do ważności powyższego testamentu, jednak wskazuje, że istnieje jeszcze jeden, późniejszy testament wnioskodawcy sporządzony w formie aktu notarialnego przed notariuszem Romanem Głową w dniu 20.01.2012 r., repertorium A nr 1234/01. Mocą tego testamentu spadkodawca powołał w całości do dziedziczenia swoją konkubinę – uczestniczkę postępowania, a w przypadku, gdyby nie mogła dziedziczyć – jej syna Tomasza Wabińskiego.

Uczestniczka postępowania tym samym uważa, że Tomasz Wabiński jako zainteresowany w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. powinien być wezwany do udziału w sprawie.

Dlatego też na podstawie art. 510 § 2 k.p.c. wniosek jest uzasadniony.

Julia Wabińska

Załączniki:

- 1) dwa odpisy pisma
- 2) testament notarialny z 20.01.2012 r.

Skoro w postępowaniu procesowym istnieje możliwość eliminacji z procesu podmiotu będącego dotychczas stroną (art. 194 § 2 zdanie pierwsze i art. 196 § 2 zdanie pierwsze k.p.c.), to tym bardziej w szczególnym postępowaniu nieprocesowym zbędne byłoby pozostawienie aż do uprawomocnienia się postanowienia takich osób, których udział okazał się lub był od początku nieuzasadniony. Przemawia za tym zarówno wzgląd na ekonomię postępowania nieprocesowego, jak i angażowanie udziałem w takim postępowaniu sądowym osób, które same – choćby swoim całkowicie biernym zachowaniem – deklarują brak zainteresowania w sprawie albo brak ten okazuje się w dalszym toku postępowania.

4.5. Uczestnik z mocy prawa

W postępowaniu nieprocesowym występuje też instytucja uczestników z mocy prawa. Uczestnicy z mocy prawa są to podmioty wskazane przez ustawodawcę, które zawsze są uczestnikami postępowania i ich interes w sprawie nie podlega badaniu przez sąd. Jest to szczególna kategoria osób zainteresowanych postępowaniem nieprocesowym,

która nie musi wykazywać posiadania interesu prawnego w toczącym się postępowaniu, gdyż to ustawodawca zdecydował, że powinni oni brać w nim udział.

Charakter tej konstrukcji polega na tym, że w odróżnieniu od ogólnej zasady z art. 510 § 1 k.p.c., zgodnie z którą zainteresowany staje się uczestnikiem postępowania dopiero „jeżeli weźmie w nim udział”, uczestnik z mocy prawa zyskuje ten status bez konieczności faktycznego działania. Zyskuje zatem ten status nawet wtedy, gdy nie ma świadomości wskazania przez ustawodawcę go jako uczestnika postępowania nieprocesowego, i tak staje się uczestnikiem z chwilą jego wszczęcia, bez potrzeby dokonywania jakiegokolwiek innej (dodatkowej) czynności procesowej zarówno przez te osoby, jak i przez sąd⁴².

Za uczestników postępowania z mocy prawa uważa się podmioty wskazane w art. 546 § 1, art. 626¹ § 2⁴³ czy art. 694³ § 2 k.p.c.

Podmioty takie powinny być zawsze wzywane przez sąd do udziału w postępowaniu. Jeśli nie biorą udziału w postępowaniu, żaden inny uczestnik nie może kwestionować ich interesu w sprawie. Stają się oni uczestnikami postępowania z mocy prawa, tj. bez konieczności podejmowania w tym zakresie jakichkolwiek czynności procesowych sądu lub wnioskodawcy, a więc nawet wtedy, gdyby nie brały udziału w postępowaniu.

Postanowienie SN z 21.05.2002 r., III CKN 948/00, OSNC 2003/5, poz. 68:

Jeśli zatem taki uczestnik znajdzie się dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, może zająć konieczność uchylenia postanowienia sądu okręgowego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania tylko ze względu na to, że uczestnik ten został pozbawiony możliwości zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, zagwarantowanej w Konstytucji RP.

Natomiast od chwili wydania postanowienia przez sąd drugiej instancji co do istoty sprawy, a więc od daty prawomocności tego orzeczenia, taki zainteresowany może żądać wznowienia postępowania na podstawie art. 524 § 2 k.p.c. Tej możliwości żądania wznowienia postępowania nie przeszkadza wniesienie skargi kasacyjnej przez innego uczestnika⁴⁴.

Zatem w świetle art. 546 § 1 k.p.c. uczestnikami postępowania o ubezwłasnowolnienie są z mocy samego prawa **oprócz wnioskodawcy: osoba, której dotyczy wniosek**,

⁴² Tak W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 333; J. Bodio [w:] *Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2019; B. Czech [w:] *Kodeks*, t. 3, red. K. Piasecki, A. Marciniak, 2012, s. 109; J. Gudowski [w:] *Kodeks*, t. 3, red. T. Ereciński, 2012, s. 169.

⁴³ Tak m.in. S. Rudnicki, *Postępowanie wieczystoksięgowe po zmianach*, M. Praw. 2002/3, s. 108 i n.; E. Jefimko, *Postępowanie wieczystoksięgowe jako szczególny rodzaj postępowania nieprocesowego (zagadnienia wybrane)*, PS 2002/10, s. 62; E. Gniewek, *Wnioskodawca i uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego*, „Rejent” 2005/9, s. 78; T. Demendecki [w:] *Kodeks*, red. A. Jakubecki, 2012, s. 807.

⁴⁴ Por. postanowienie SN z 22.03.2006 r., III CZ 6/06, LEX nr 196601.

jej przedstawiciel ustawowy, małżonek osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Uczestnikiem postępowania o ubezwłasnowolnienie może być oprócz osób wymienionych w art. 546 k.p.c. również każdy zainteresowany, o którym mowa w art. 510 k.p.c.⁴⁵ Artykuł 546 k.p.c., wymieniający uczestników z mocy samego prawa, skutkuje przede wszystkim tym, że wymienione osoby są uczestnikami postępowania o ubezwłasnowolnienie niezależnie od wzięcia przez nie udziału w sprawie, gdy tymczasem zainteresowany w rozumieniu art. 510 k.p.c. staje się uczestnikiem postępowania tylko wtedy, gdy wziął w nim udział. W konsekwencji ojciec osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, jest „zainteresowany” w rozumieniu art. 510 k.p.c. i może wziąć udział w postępowaniu w charakterze uczestnika bez potrzeby wykazywania, czy wynik sprawy dotyczy jego praw⁴⁶. W sprawach, które ze swej istoty dotyczą praw niemajątkowych, a takim postępowaniem jest postępowanie o ubezwłasnowolnienie, dla przyjęcia, że dany podmiot jest zainteresowany w rozumieniu art. 510 k.p.c., decydujące znaczenie powinno mieć ustalenie, że okoliczności powołane dla uzasadnienia, że jest się zainteresowanym w sprawie, usprawiedliwiają wniosek, że dana osoba swoje prawa niemajątkowe wiąże z wynikiem postępowania⁴⁷.

W postępowaniu wieczystoksięgowym krąg uczestników postępowania określany jest przez szczególną regulację wyłączającą stosowanie art. 510 k.p.c.⁴⁸ W świetle art. 626¹ § 2 k.p.c. uczestnikami postępowania oprócz wnioskodawcy są tylko te **osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone bądź na rzecz których wpis ma nastąpić.** Zatem ustawodawca określił *expressis verbis* krąg uczestników postępowania wieczystoksięgowego⁴⁹. Określenie kręgu uczestników postępowania wieczystoksięgowego nie jest oparte na ustaleniu osób mających „interes prawny” w konkretnym postępowaniu, zaś sąd wieczystoksięgowy nie wydaje żadnych orzeczeń w przedmiocie dopuszczenia do udziału w sprawie lub odmowy dopuszczenia do udziału w sprawie. Nabycie statusu uczestnika postępowania wieczystoksięgowego następuje z mocy prawa. Odzwierciedleniem uznania danego podmiotu za uczestnika postępowania wieczystoksięgowego jest doręczenie mu przez sąd zawiadomienia o dokonany wpisie lub odpisu orzeczenia o oddaleniu wniosku o wpis. Praktycznym wyrazem odmowy uznania podmiotu za uczestnika postępowania jest brak doręczenia zawiadomienia o wpisie lub odpisu orzeczenia o oddaleniu wniosku o wpis. Kwestia statusu uczestnika postępowania

⁴⁵ Tak K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks*, red. A. Zieliński, 2014, s. 1023; E. Marszałkowska-Krześ [w:] *Kodeks*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2014, art. 546, nt 3.

⁴⁶ Tak postanowienie SN z 30.04.1965 r., II CZ 23/65, OSNCP 1966/2, poz. 24.

⁴⁷ Postanowienie SN z 20.12.1974 r., II CZ 163/74, LEX nr 7633.

⁴⁸ Tak m.in. E. Gniewek, *Wnioskodawca...*, s. 66 i n.; P. Mysiak, *Podmioty postępowania wieczystoksięgowego*, „Rejent” 2007/4, s. 44 i n.; B. Łopalewski, *Krąg uczestników postępowania wieczystoksięgowego – w poszukiwaniu optymalnego modelu (uwagi de lege lata)*, „Rejent” 2012/1, s. 81 i n., oraz postanowienia SN: z 24.06.2004 r., III CZ 46/04, LEX nr 602268, oraz z 19.04.2006 r., V CSK 27/06, LEX nr 198527.

⁴⁹ Regulacja zagadnienia uczestnictwa w postępowaniu wieczystoksięgowym została wprowadzona do polskiego prawa ustawą z 11.05.2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 63, poz. 635).

ujawnia się także często na etapie postępowania odwoławczego, kiedy to odrzucane są środki zaskarżenia (skargi na orzeczenia referendarzy lub apelacje) ze wskazaniem, że pochodzą od podmiotu nieuprawnionego.

W świetle treści art. 626¹ § 2 k.p.c. sporządzanie listy uczestników przez wskazanie ich w formularzu przez wnioskodawcę ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wieczystoksięgowej jedynie w zakresie niewskazanym przez ustawodawcę. Lista uczestników sporządzona przez wnioskodawcę pozostaje bez znaczenia w zakresie osób, których prawa „mają zostać wykreślone lub obciążone”. W tej bowiem mierze wszystkie ustalenia poczynić może samodzielnie sąd wieczystoksięgowy na podstawie żądania wniosku oraz treści księgi i dokumentów złożonych do jej akt. Wskazanie ich we wniosku ma więc wyłącznie charakter pomocniczy i ewentualny błąd (pominięcie) w tym zakresie osób, którym status uczestnika przysługuje, nie rzutuje na rozpoznanie wniosku. Natomiast co do uczestników postępowania, których art. 626¹ § 2 k.p.c. określa jako „osoby, na których rzecz wpis ma nastąpić”, może to być sam wnioskodawca, wnioskodawca ubiegający się o ujawnienie w księdze wieczystej praw innej osoby (np. wierzyciel zwraca się o ujawnienie własności swojego dłużnika). Nierzadko bywa też, że wnioskodawca domaga się ujawnienia praw własnych oraz praw innych osób (np. jeden ze współwłaścicieli wnosi o ujawnienie swojego udziału we własności oraz udziałów pozostałych współwłaścicieli). Wówczas wskazanie tych podmiotów przez wnioskodawcę ma kluczowe znaczenie dla jego rozpoznania. Sąd nie jest w stanie wyręczyć go w tym zakresie.

Także śmierć uczestnika postępowania wieczystoksięgowego nie stanowi przyczyny zawieszenia postępowania z urzędu, o którym mowa w art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., co wynika z art. 626¹ § 3 k.p.c. Sąd wieczystoksięgowy nie uwzględnia „przeszkody” w toku postępowania, jaką jest śmierć uczestnika postępowania. Sprzyja to sprawności postępowania, nie pozbawiając jednocześnie spadkobierców uczestników postępowania prawa do możliwości obrony swoich praw⁵⁰.

Jak stanowi art. 694³ § 2 k.p.c., **podmiot podlegający wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego** jest uczestnikiem postępowania, chociażby nie był wnioskodawcą. Wniosek o wpis do Krajowego Rejestru Sądowego lub innego rejestru prowadzonego przez sąd wnosi zazwyczaj podmiot podlegający obligatoryjnemu obowiązkowi wpisu do tego rejestru, m.in. przedsiębiorcy, stowarzyszenia, fundacje lub niewypłacalni dłużnicy. Uprawnionymi są również inne zainteresowane osoby, które mają interes prawny w rozstrzygnięciu ich wniosku przez sąd rejestrowy.

Przykład:

Za podmioty mające interes prawny wskazuje się współmałżonka współnika do żądania wpisania do rejestru wzmianki o umowie dotyczącej stosunków majątkowych między mał-

⁵⁰ Szerzej G. Jędrejek, *Zawieszenie postępowania wieczystoksięgowego w razie śmierci uczestnika*, St. Praw. KUL 2010/2–3, s. 49 i n.

Postępowanie nieprocesowe to kompleksowe opracowanie problematyki postępowania cywilnego w trybie nieprocesowym. Autorki publikacji wyjaśniają zakres zastosowania przepisów o procesie, analizują poszczególne instytucje zarówno z punktu widzenia teorii, jak i praktyki, uwzględniając najnowsze orzecznictwo. W opracowaniu znajdują się ponadto przykłady i schematy pozwalające lepiej zrozumieć i stosować analizowane przepisy w toku postępowań sądowych.

W bieżącym wydaniu uwzględniono ostatnie zmiany prawne, dotyczące m.in.:

- spraw z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej uregulowanych w art. 560²-560¹² k.p.c.,
- przepisów dotyczących wysłuchania dziecka, ustanawiania reprezentanta dziecka oraz postępowania w przedmiocie ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej,
- zakresu kognicji w odniesieniu do ustalania kręgu zainteresowanych i zasad orzekania przez sąd spadku,
- jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich, w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę.

Książka jest przeznaczona dla prawników praktyków – sędziów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy i komorników, a także pracowników naukowych oraz aplikantów zawodów prawniczych.

Edyta Gapska – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; radca prawny; autorka kilkunastu publikacji z zakresu prawa postępowania cywilnego, w tym monografii poświęconych sądowemu procesowi decyzyjnyemu, m.in. *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym* (2009), *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym* (2010), *Koszty postępowania cywilnego. Komentarz* (2012).

Karolina Komarnicka-Boberska – doktor nauk prawnych; sędzia Sądu Rejonowego w Nysie; autorka i współautorka wielu publikacji, w tym komentarzy: *Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób* (2022), *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego* (2023), *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* (2023) oraz publikacji *Zgoda zastępcza sądu na wykonanie szczepienia przeciwko COVID 19* (2021).

Joanna Studzińska – doktor habilitowana nauk prawnych, profesor Akademii Leona Koźmińskiego, kierownik Zakładu Postępowania Cywilnego Akademii Leona Koźmińskiego; radca prawny; autorka kilkunastu publikacji z zakresu prawa postępowania cywilnego, m.in. *Interwencja uboczna w procesie cywilnym* (2019).

9788383904955 W04P01

ISBN 978-83-8390-495-5

9 788383 904955

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL